

Jedním z opylovačů u nás rostoucích magnolií je brouk z rodu *blyskáček* (*Meligethes*) na květech magnolie *Magnolia × soulangeana* v samčí (pylové) fázi, vlevo. Foto L. Krinke ♦ Mezi okvětními lístky a tyčinkami lze v jednotlivých květech nalézt přechodné typy, vpravo. Snímky J. Jakla, pokud není uvedeno jinak

počet chromozomů pěstovaných rostlin (a také snížená vitalita pylu a životaschopnost vaječných buněk těchto rostlin). Tento mechanismus se patrně projevuje u *M. × soulangeana*, u níž lze předpokládat dosti častou pentaploidii s 95 chromozomy. Sníženou plodnost u tohoto křížence lze předpokládat i vzhledem k jeho hybridnímu původu. Některé kultivary ovšem plně plodné jsou, jiné jsou neplodné i přes prokazatelný výskyt opylovačů v květech. Právě nepřítomnost opylovačů může být další hlavní příčinou neplodnosti. Naše magnolie však mají štěstí, že je opylují brouci, jež se v naší přírodě a konkrétně i ve městech vyskytují běžně.

Posledním důvodem možné neplodnos-

ti může být špatné počasí při kvetení. Sucho může způsobovat malou schopnost blizen přijímat pyl, déšť pro změnu rozmáčí pyl a brání pohybu opylovačů. Dosud se mi nepodařilo prokázat vliv počasí na otevírání a zavírání květů (někdy se květy otevírají až v samčí fázi, jindy se ještě v pylové fázi opakovaně zavírají do svíček, rozhodně zde však existuje individuální variabilita

mezi květy). Kvetení magnolií trvá ale několik týdnů, takže vhodné podmínky pro opylování zákonitě během vegetace nastávají.

Nevyvíjí-li se v budoucích souplodích dostatečné množství semen, souplodí krátce po odkvětu opadávají. Podle spadlých souplodí lze prokázat kvetení i mimo dobu květu, i když rostliny neplodí.

„Salámový strom“ — *Kigelia africana*

Miloslav Kovanda

V jižní Africe — nejen nejjihnější, která tvoří zvláštní květennou říši — zažívá návštěvník překvapení na každém kroku. Ale strom, na kterém rostou salámy? Skeptik usoudí, že to je výmysl lovců senzací, salámový strom však skutečně existuje. Jeho vědecké jméno je *Kigelia africana*.

Rod *Kigelia* patří do rozsáhlé (přes 850 druhů), převážně tropické a subtropické čel. trubačovitých (*Bignoniaceae*). Je rozšířen výhradně v tropické Africe a na Madagaskaru a udává se v něm 10 druhů (S. Danert a kol. 1973). Druh *K. africana* je svými „salámovitými“ plody podobný druh *K. aethiopica* a poněkud i „jitrnicový strom“ *K. pinnata*. Do této čeledi se řadí např. známá katalpa trubačovitá (*Catalpa bignonioides*), původní na jihu USA, a katalpa vejčitá (*C. ovata*) ze střední Číny. Obě se vyznačují dlouhými, válcovitými, šavlovitě zakřivenými tobolkami připomínajícími viržinka. Pěstují se v parcích i ve stromořadích. Dále sem patří poléhavý nebo popínavý křivouš kořenující (*Campsis radicans*), používaný ke krytí zdí a pergol. Domácí je v USA, kde se stal obtížným plevelem.

Kigelia africana je statný strom dorůstající výšky až 18 m s hladkou šedou kůrou. Až 25 cm dlouhé listy nahložené na konci větví jsou vstřícné, lichozpeřené, s 3–5 páry celokrajných kožovitých lístků. Kigelie je poloopadavá, přičemž nové listy raší hned po opadu starých. Široce nálevkovité květy o délce až 15 cm a průměru v ústí asi 14 cm, vně hnědočervené, uvnitř tmavočervené, jsou uspořádány po 6–12 v převislých, dlouze stopkatých, až 50 cm dlouhých hroznech, které vyrůstají přímo z kmene nebo starých větví: pěkný příklad kauliflorie. Vykvétají postupně od červen-

ce do října. Květy nepříjemně páchnou, proto je hmyz příliš nenavštěvuje. Opylení zprostředkují převážně netopýři. Nektar je pochoutkou pro opice.

Nejnápadnějším znakem kigelie jsou mohutné, pravidelně válcovité, světle hnědé nebo šedohnědé, až 1 m dlouhé a 18 cm v průřezu měřící plody vznikající z jedno-pouzdrého semeníku. Tvarem i velikostí se věrně podobají salámu — až po dlouhé tenké, provazovité stopky. Mohou dosáhnout váhy až 10 kg. Vyskytují se i plody tvarem připomínající okurku. Plody jsou přes svůj lákavý vzhled nejedlé. Nedozrálé jsou dokonce mírně jedovaté a používají se k léčení revmatismu a pohlavních nemocí, zralé slouží při výrobě piva, kde podporují kvašení. Z dužniny se připravuje mast na otevíření poranění.

Plod je zajímavý z pohledu popisné morfologie. Není to pravá tobolka ani pravá bobule, kterým se nejvíc podobá, ale něco „mezi“. Na rozdíl od bobule má tvrdé, dřevnaté plodí (perikarp), od tobolky se liší dužninou a tím, že se v době zralosti neotvírá. Rozpadá se až po opadu nárazem na zem, což značně omezuje možnosti šíření.

Dřevo kigelie je poměrně měkké, ale pevné. Má nepatrný hospodářský význam, používá se ponejvíce k výrobě lísek na ovoce. Slouží jako surovina pro dlabané

Strom Kigelia africana z čel. trubačovitých (Bignoniaceae) se vyznačuje nápadnými plody podobnými salámu. Foto M. Kovanda

kanoe některých kmenů Bantuů, pro jiné kmeny je kigelie posvátným stromem.

Kigelia africana je rozšířena v jihovýchodní části afrického kontinentu, od Tanzanie na severu přes Mozambik po provincii Natal v Jihoafrické republice, na západě po Botswanu. Není nikde příliš hojná, vyskytuje se jen roztroušeně až vzácně. Jejími stanovišti jsou nejčastěji břehy řek a světlé lesy v jejich blízkosti.

Jméno sausage tree pochází od britských kolonistů (sausage může znamenat i klobásu, jitrnici nebo buřt — Britové tyto nezdravé střeoevropské pochoutky neznají a nemají pro ně zvláštní pojmenování, skotský haggis připomíná spíše naši tlačenkou). V jazyce afrikaans, druhém úředním jazyce Jihoafrické republiky, který se vyvinul z holandštiny, je to worsboom (v názvu tušíme holandské worst a boom, v pozadí pak německé Wurst a Baum).

Afričtí domorodci ovšem znali salámový strom dávno předtím, než mu dali jméno bílí osadníci. Z pojmenování kigeli-keia v jazyce bantuských kmenů v Mozambiku utvořil A. P. de Candolle v r. 1845 jméno *Kigelia*.